

УДК 53:94 (575.2) (04)

DOI 10.58649/1694-8033-2025-1(121)-148-155

КАДЫШЕВ С.

Ж. Баласагын атындагы КУУ

КАДЫШЕВ С.

КНУ имени Ж. Баласагына

S. KADYSHEV

KNU named after J. Balasagyn

**УНИВЕРСИТЕТТИН 1956-ЖЫЛДАГЫ ФИЗИКА АДИСТИГИ БОЮНЧА
БҮТҮРҮҮЧҮЛӨРҮНҮН ЖЕТИШКЕНДИКТЕРИ ЖӨНҮНДӨ**

**О ДОСТИЖЕНИЯХ ВЫПУСКНИКОВ УНИВЕРСИТЕТА
1956 ГОДА НАПРАВЛЕНИЯ ФИЗИКА**

**ABOUT THE ACHIEVEMENTS OF THE UNIVERSITY GRADUATES
OF 1956 DIVISIONS OF PHYSICS**

Кыскача мүнөздөмө: Кыргызстандын көрүнүктүү физик окумуштуулары – университеттин 1956-жылдагы бүтүрүүчүлөрү, мисалы, Жеенбаев Жаныбек, Дүйшөн Маматканов, Жапар Текенов жана башкалар республикада гидроэнергетика, плазма физикасы, теориялык физика, химия, катуу заттар физикасы жана башка илимий багыттардын өнүгүүсүнө зор салым кошушкан. Алар илимди, технологияларды жана билимди өнүктүрүп, илимий мектептерди түзүп, маанилүү ачылыштарды жасашкан жана жаңы муундагы илимий кадрларды тарбиялап, алардын ишин улантуучуларды өстүрүп келишкен.

Аннотация: Учёные-физики Кыргызстана – выпускники университета 1956 года, такие как Жеенбаев Жаныбек, Дүйшөн Маматканов, Жапар Текенов и другие, внесли значительный вклад в развитие гидроэнергетики, физики плазмы, теоретической физики, химии, физики твёрдого тела и других направлений науки в республике. Эти учёные развивали науку, технологии и знания, формируя научные школы, делая важные открытия и воспитывая новые поколения научных работников, продолжающих их дело.

Abstract: Scientists-physicists of Kyrgyzstan, graduates of the university class of 1956, such as Jeenbaev Zhanybek, Duishon Mamatkanov, Japar Tekenov and others, made significant contributions to the development of hydropower, plasma physics, theoretical physics, chemistry, solid-state physics and other scientific fields in the Republic. These scientists advanced science, technology and knowledge, established scientific schools, made important discoveries and mentored new generations of researchers who continue their work.

Негизги сөздөр: гидроэнергетика; суу ресурстары; атомдук спектроскопия; плазма физикасы; теориялык физика; энергетика; алмаз синтези.

Ключевые слова: гидроэнергетика; водные ресурсы; атомная спектроскопия; физика плазмы; теоретическая физика; энергетика; синтез алмазов.

Keywords: hydropower; water resources; atomic spectroscopy; plasma physics; theoretical physics; energy; diamond synthesis.

2025-жылы 100 жылдык мааракеси
белгиленип жаткан Жусуп Баласагын
атындагы Кыргыз Улуттук университетинин

(КУУ) тарыхында канчалаган инсандар билим
берип, канчалаган инсандар билим алып,
республикабыздын экономикасын, саясий

түзүмүн, маданиятын, илим, билимин өнүктүрүүгө өз салымдарын кошуп, ак ниет эмгектенишкендиги басылмаларда айтылып келет [1-5]. Ошолордун арасында Кыргыз мамлекеттик университетинин (КМУнун) физика-математика факультетинин физика бөлүмүн 1956-жылы бүтүрүшкөн, КР Улуттук ИАнын академиктери: Жеенбаев Жаныбек, Мамытканов Дүйшөн, Текенов Жапар, мүчө-корреспонденти Бийбосунов Ильяс, профессор Усенбаев Качкынбай, доцент Арынов Асанбай, ж.б. кыргыз жергесинде физика илиминин, билим берүүсүнүн өнүгүүсүнө чоң салым кошушкан. Профессорлор Спекторов Л.А., Жеенбаев Ж., Бийбосунов И., Алыбаков А. ж.б. жөнүндө [3-5] маалымдамаларда кеңири айтылгандыктан, бул макалада башка бүтүрүүчүлөр жөнүндө сөз болмокчу..

Арынов А.

АРЫНОВ АСАНБАЙ (1930–1983) – КМУнун физика-математика факультетинин физика бөлүмүнүн 1956-жылдагы бүтүрүүчүсү. 1948-1949-жылдары Пржевальскийдеги Мугалимдер институтунда билим алып, “физик” жана “математик” адистигине ээ болуп чыккан. 1949-1950-жылдары Ак-Суу районунун Сары-Камыш айылдык мектебинде физика мугалими болуп иштеп, эмгек жолун баштаган. Физика-математика илимдеринин кандидаты (1959), доцент (1964). КМУнун жана Балкар мамлекеттик университетинин аспирантурасын “Теориялык физика” багытында аяктаган (1956–1959). 1959-жылдын 12-июнунда КМУда “Изоэнтродические установившиеся релятивистские течения газа” аталыштагы,

физика-математика илимдеринин кандидаты окумуштуулук дражасына талапкер диссертациясын (жетекчиси – профессор Франкль Ф.И.) ийгиликтүү жактаган. СССР Жогорку билим берүү министрлигинин алдындагы Жогорку аттестациялык комиссиянын чечими (21.09.1964) менен “Теориялык физика” кафедрасы боюнча “Доцент” окумуштуулук наамы ыйгарылган.

КМУда улук окутуучу (1959-1961), 1961-жылдын 23-январынан доцент, теориялык физика кафедрасынын башчысы (1963–1974), 1983-жылга чейин ошол эле кафедранын доценти болуп иштеген. Теориялык физика, газ жана гидродинамика тармагындагы көрүнүктүү окумуштуу. Релятивисттик механиканы жана серпилгич толкундардын таралышын изилдеген. Профессор Ф.И.Франкльдын жетекчилиги астында фотондук ракета кыймылдаткычынын күчүн, иштөө шарттарынын теориясын эсептеп чыккан. Асанбай Арынович пневматикалык изоляцияны колдонуунун таасиринде курулуш конструкциясынын титирөөсүнүн басаңдоо мезгилинин жана жердин титирөө күчүнүн көз карандылыгын аныктаган. 50дөн ашык илимий эмгектер жана 5 окуу-методикалык колдонмолор жарык көргөн.

МАМАТКАНОВ ДҮЙШӨН (07.11.1934–26.10.2020) – КМУнун физика-математика факультетинин физика бөлүмүнүн 1956-жылдагы бүтүрүүчүсү. Техника илимдеринин доктору (1994), профессор (2003).

Маматканов Д.

Эмгек жолун 1956-жылы Фрунзе шаарындагы № 5 орто мектепте математика

жана физика мугалими болуп, иштеп баштаган. 1957-жылдан Кыргыз ССР ИАнын энергетика жана суу чарба институтунун гидроэнергетика лабораториясында кенже илимий кызматкер. 1961-жылдан СССР ИАнын Сибирь бөлүмүнүн Сибирь энергетика институтунун аспирантурасында (Иркутск ш.) окуп, техникалык илимдердин кандидаты илимий даражасын алуу үчүн “Развитие и обобщение методов расчета многолетнего регулирования речного стока, основанных на данных наблюдений” темадагы диссертациясын (1963-жылы) коргоо менен мөөнөтүнөн мурда бүтүргөн.

1964–1981-жылдары СССР энергетика жана электрлештирүү министрлигинин Башкы долбоорлоо илим изилдөө институтунун Кыргызстан энергетика башкармалыгында комплекстүү суу-энергетикалык проблемалар лабораториясында кенже, улук илимий кызматкер. 1980-жылы “Гидравлика жана инженердик гидрология” адистиги боюнча техника илимдеринин доктору илимий даражасын алуу үчүн “Вероятностные методы описания и расчетов многолетнего регулирования режимов речного стока” аталыштагы темада диссертациясын Мамлекеттик гидрология институтунда жактаган (Ленинград ш.). 1981-1992-жылдары – Кыргыз ССР ИАнын Автоматика институтунда өзү уюштурган “Узак мөөнөттүү болжолдоо жана агымдарды жөнгө салуу методдору” лабораториясынын башчысы. 1992-2018-жылдары өзү уюштурган КРнын Улуттук ИАнын Суу проблемалары жана гидроэнергетика институтунун директору. 2018-жылдын июнь айынан ушул эле институтта илимий проекттин жетекчиси.

Дүйшөн Маматкановдун илимий иштеп чыгуулары көп кырдуу жана инженердик гидрологияга байланыштуу; математикалык статистика жана ыктымалдуулук теориясы; суу ресурстарын изилдөө, моделдөө, болжолдоо жана сарамжалдуу пайдалануу, булгануудан жана азайып кетүүдөн коргоо; перспективдүү суу баланстарын иштеп чыгуу; дарыялардын агымын жөнгө салуу теориясы жана гидроэнергетикалык маселелерди чечүү. Орто Азиянын суу жана суу-энергетикалык

ресурстарын пайдалануу жана климаттын өзгөргөн шарттарында Арал жана Ысык-Көл көйгөйлөрүн чечүү боюнча изилдөөлөрдү жүргүзүп, сунуштарды иштеп чыккан. Мамлекеттик азык-түлүк жана энергетикалык коопсуздукту камсыз кылууда анын конкреттүү натыйжалары жана гидроэкология, мамлекеттер аралык суу бөлүштүрүү, трансчегаралык дарыялардын суу ресурстарын башкаруу жана пайдалануунун экономикалык механизми боюнча практикалык сунуштары өзгөчө мааниге ээ, алардын көбү ийгиликтүү ишке ашырылууда.

Анын жетекчилиги астында жүргүзүлгөн изилдөөлөр сууну көп жылдык жөнгө салуу, суу сактагычтардын көлөмүнүн чоңдугун, алардын эсептик тактыгы жана камсыздануусу иштелип чыккан, суу-чарбалык жана гидроэнергетикалык жабдыктар, алардын топтому үчүн оптималдуу параметрлерин, мындан сырткары, ГЭСтердин көп жылдык мөөнөттөгү суу сактагычтар менен болгон кепилдик колдонуу кубаттуулугун пайдалануу үчүн эсептөө графиктин түзүп чыккан.

Дүйшөн Маматканов Ысык-Көлдүн көйгөйлөрүн чечүү боюнча демилгечилердин бири болгон жана анын башкаруусу менен Ысык-Көл жана Чүй аймактарындагы гидроэнергетикалык жана сугат жерлерин өнүктүрүү үчүн суу ресурстарын комплекстүү пайдалануунун илимий негиздери иштелип чыккан. Анын максаты Жети-Өгүз районунда жер-суу жана гидроэнергетика ресурстарын ырааттуу пайдалануу жана райондун социалдык-экономикалык абалын жогорулатуу болуп саналат. Ошонун ичинде Арабел суусун Жуукуга буруп, Ырдык суусуна чейин канал казып, Жууку – Ырдык сууларынын аралыгында 6 миң гектар жаңы жерлерди өздөштүрүп, 10 миңге жакын гектарга суу жеткирип толук камсыз кылуу долбоорлору сунуш кылынган.

Сары-Жаз дарыясынын гидроэнергетикалык потенциалын пайдалануу мүмкүнчүлүгүн изилдөө максатында рекогноцирдик изилдөөлөр өткөрүлүп, ал жетектеп келген долбоордо Кытай Эл Республикасынын окумуштуулары жана өндүрүш кызматкерлери менен өз ара илимий

кызматташтык интенсивдүү түрдө өнүккөн. Сары-Жаз дарыясына бир нече электрстанциялардын каскадын курууга техника-экономикалык негизде илимий изилдөө иштери жүргүзүлүп, аны ишке ашыруу маселеси каралган.

Кыргыз ССР ИАнын мүчө-корреспонденти (1987), академиги (1993). Тажикстан Республикасынын ИАнын чет өлкөлүк мүчөсү (2015). СССРдин энергетика жана электрлештирүүсүнүн отличниги.

Дүйшөн Маматканов инженердик гидрология, гидроэнергетика, суу ресурстарын ырааттуу пайдалануу, ошондой эле суу ресурстарын жөнгө салуу жана башкаруу боюнча залкар окумуштуу болгон. Изилдөөнүн жыйынтыктары боюнча 200дөн ашык илимий эмгектери жарыяланган, анын ичинде 12 монографиясы жарык көргөн. Анын жетекчилиги менен 8 докторлук жана 10дон ашык кандидаттык диссертация жакталган

Сиңирген эмгеги жана илимий жетишкендиктери 1969-жылы СССР энергетикасынын жана электрификациясынын отличниги, “Эмгектеги каармандыгы үчүн” (1970), “Эмгек ардагери” (1990), “Улуу Жеңиштин 70 жылдыгы” (2015) медалдары, көптөгөн ардак грамоталар, II жана III даражадагы “Манас” ордендери менен белгиленип, “КРнын илимине Эмгек сиңирген ишмер” (2014) наамы ыйгарылган. 2016-жылы Бириккен Улуу Британия Королдугундагы Оксфорд университетинин Сократ комитетинин “Илимдеги ысым” аттуу ордени менен сыйланып, 21-кылымдын залкар илимпоздорунун дүйнөлүк тизмесине киргизилип, “Дүйнөлүк илимге кошкон салымы” аталыштагы орденге татыктуу болгон. Ысык-Көл облусунун Ысык-Көл, Жети-Өгүз райондорунун ардактуу атуулу.

МАМБЕТАКУНОВ ТОКТОГУЛ (1931–2000) – КМУнун физика-математика факультетинин физика бөлүмүнүн 1956-жылдагы бүтүрүүчүсү [2]. Физика-математика илимдеринин кандидаты (1966), доцент 1970).

Кыргыз ССР ИАнын Физика-математика институтунун аспирантурасын “Катуу заттар физикасы” багытында бүтүргөн (1957-1959).

Мамбетакунов Т.

1966-жылдын 15-мартынды О.В. Куусинен атындагы Петрозаводск мамлекеттик университетинин диссертациялык Кеңешинде кандидаттык диссертациясын жактаган (илимий жетекчиси – ф.-м.и.д., профессор Ю.С. Терминасов). К.И. Скрябин атындагы Кыргыз айыл чарба институтунун физика кафедрасында окутуучу, улук окутуучу, доцент (1959-1985), кафедра башчысы (1985–1996) кызматтарын аркалаган. 1996-жылдан өмүрүнүн акырына чейин «Дастан» технологиялык университетинин жалпы физика кафедрасынын доценти. Металл физикасы (металлдарда жана эритмелерде мартенситтик өзгөрүп түзүлүүлөр) багытында адис. 40тан ашык илимий эмгектери, анын ичинде 2 окуу китеби жана 5 окуу-методикалык колдонмолор жарык көргөн. Мындан тышкары Р. И. Грабовскийдин 4 томдук “Жалпы физика курсун” кыргыз тилине которуп, басмадан чыгарган.

Көп жылдык үзүрлүү эмгеги Кыргыз ССРнин агартуу министрлигинин Ардак грамотасы, 1977-жылдан Билим берүүнүн отличниги төш белгиси; “Эмгектин ардагери” медалы (1985); КРнын билим берүүсүнө эмгек сиңирген ишмер (2000) наамы менен белгиленген.

ОРДОКОВ ИБРАЙ (05.08.1934 – 14.02.2017) – КМУнун физика-математика факультетинин физика бөлүмүнүн 1956-жылдагы бүтүрүүчүсү. Техника илимдеринин кандидаты [2,6]. Кыргыз ССР ИАнын Физика-

математика институтунун аспирантурасын бүтүргөн (1959–1963). Пржевальск мамлекеттик педагогикалык институтунун физика кафедрасында окутуучу (1956–1959), СССРдын Энергетика министрлигинин Орто Азия энергетика илим-изилдөө институтунун лаборатория башчысынын милдетин аткаруучу (1963–1967), “Жогорку чыңалуудагы технология” лабораториясынын башчысы (1967–1988), Кыргыз энергетика илим-изилдөө институтунун директору (1988–1995) кызматтарын аркалаган.

Ордоков И.

Токтогул, Күрп-Сай, Таш-Көмүр жана Шамалды-Сай ГЭСтенин долбоорлорун иштеп чыгууга активдүү катышкан. СССРдын энергетика жана электрификациясынын отличниги. “Ардак Белгиси” ордени менен сыйланган. КРнын өнөр жайына эмгек сиңирген ишмер (1994).

Энергетика боюнча адис. 50гө жакын илимий эмгектердин автору. Электротехника жана автоматика боюнча кыргызча-орусча терминологиялык сөздүктүн авторлошу.

Текенов Ж.

ТЕКЕНОВ ЖАПАР (18.05.1933 – 27.11.2018) – КМУнун физика-математика факультетинин физика бөлүмүнүн 1956-жылдагы бүтүрүүчүсү [2]. Техника илимдеринин доктору (1991), профессор (1994), КР УИАнын корреспондент мүчөсү (1993), КР УИАнын академиги (2000). Өзбек ССР Илимдер академиясынын (ИА) Ядролук физика институтунун (Ташкент ш.) аспирантурасын бүтүргөн (1956–1959). Өзбек ССР ИАнын ядролук физика институтунда кенже илимий кызматкер (1959–1961), Кыргыз ССР ИАсында улук илимий кызматкер (1961–1967), бөлүм башчы болуп иштеген. “Взаимодействие пылевидных частиц из воздушного потока с поверхностью препятствия” аталыштагы кандидаттык диссертациясын 1962-жылы Ташкент шаарында жактаган.

Ош мамлекеттик педагогикалык институтунун кафедра башчысы (1967–1973), Фрунзе политехникалык институтунун Оштогу филиалынын жалпы техникалык факультетинин физика кафедрасынын башчысы, факультеттин деканы (1973–1987), Түштүк Кыргызстан илимий борборунун улук илимий кызматкери, лаборатория жетекчиси, директордун орун басары жана КРнын Жаратылыш ресурстарын комплекстүү пайдалануу институтунун директорунун орун басары (1988–1992). 1992-жылдан КРнын Жаратылыш ресурстарын комплекстүү пайдалануу институтунун директору, 1998-жылдан КР Улуттук ИАнын түштүк аймактык бөлүмүнүн төрагасы, КР Улуттук ИАнын вице-президенти (1994–1998) кызматтарын аркалаган.

Дисперстик системалардын физикалык химиясы жана катуу отундун химиялык технологиялары тармагындагы адис. “Повышение эффективности использования углей мелкого класса в топливно-энергетическом комплексе Республики Кыргызстан” аталыштагы докторлук диссертациясын 1991-жылы Киев шаарында жактаган.

Илим изилдөө жана билим берүү жаатында жетишкен ийгиликтери КРнын илимге эмгек сиңирген ишмери наамы (2000),

КРнын илим жана техника жаатындагы мамлекеттик сыйлыгынын лауреаты наамы (2006), КРнын Ардак грамотасы (1995) жана “Даңк” медалы (2007) менен белгиленген.

130дан ашык илимий эмгектер, анын ичинде 3 монография жана беш ойлоп табуулар жарык көргөн. Анын жетекчилиги астында 3 кандидаттык диссертация корголгон.

УСЕНБАЕВ КАЧКЫНБАЙ (1935 – 1992) – КМУнун физика-математика факультетинин физика бөлүмүнүн 1956-жылдагы бүтүрүүчүсү [2].

Усенбаев К.

Химия илимдеринин доктору (1991), профессор. СССР Илимдер академиясынын күйүүчү кендер институтунун (Москва ш.) аспирантурасын бүтүргөн (1957–1960). Фрунзе политехникалык институтунун (азыр И. Раззаков атындагы КМТУ) химиялык технология факультетинде улук окутуучу, доцент, кафедра башчысы, факультеттин деканы, Кыргыз ССР ИАнын физикалык химия институтунун коллоиддик химия жана дисперстүү системалардын физикалык химиясы лабораториясында улук илимий кызматкер (1962–1985), лаборатория башчысы (1985–1991), КРнын жаратылыш боюнча Мамлекеттик комитетинин институтунун лаборатория башчысы (1990–1991) кызматтарын аркалаган. 1991-жылы “Структура и термодинамика образования криптокарбонов” аталыштагы химия илимдеринин доктору окумуштуулук даражасына талапкер диссертациясын Д.И.Менделеев атындагы Москва химия

технологиялык институтунда ийгиликтүү коргогон. Көмүртек жана казылып алынуучу көмүрдүн өткөөл формаларынын структурасы жана термодинамикасы жаатында адис. Биринчи жолу химиялык жетилгендигине жараша криптокарбондордун жана казылган көмүрдүн жылуулук сыйымдуулугунун жана термодинамикалык касиеттеринин өзгөрүшүнүн чоңдуктары жана мыйзам ченемдүүлүктөрү эксперименталдык түрдө аныкталган. 60тан ашык илимий эмгектери, анын ичинде 4 монография жана 3 окуу китеби жана окуу-методикалык колдонмолор жарык көргөн. Анын жетекчилиги астында 4 кандидаттык диссертация корголгон.

ШАЛПЫКОВ АБДЫКАИМ (1933-1992)–КМУнун физика-математика факультетинин физика бөлүмүнүн 1956-жылдагы бүтүрүүчүсү [2]. Физика-математика илимдеринин кандидаты, улук илимий кызматкер. Кыргыз ССР ИАнын Физика-математика институтунун аспирантурасын “Катуу заттар физикасы” багытында бүтүргөн (1957–1960). Кыргыз ССР ИАнын Суу чарба жана энергетика институтунда улук лаборант (1956–1957), радиоактивдүү нурланууну техникада жана эл чарбасында колдонуу лабораториясында кенже илимий кызматкер (1960–1963), Кыргыз ССР ИАнын Физика-математика институтунда жарым өткөргүчтөр лабораториясынын башчысы (1963-1964) кызматтарын арналаган. Кыргызстанда “Материалдардын электрдик касиеттери” илимий изилдөө багытынын негиздөөчүсү.

Шалпыков А.

1964-жылы Кыргыз ССР ИАда кристаллдардын электрдик касиеттерин изилдөө боюнча лаборатория уюштуруп, бул лабораторияны жетектеген. Кристалл физикасы тармагындагы адис. Анын жетекчилиги астында дефекттердин концентрациясына жана жылуулук менен иштетүүгө жараша щелочтуу галогениддер кристаллдарынын касиеттерине тышкы аракеттердин таасири боюнча изилдөөлөр жүргүзүлүп чыккан. Ал алмазды синтездөө процесстерин өнүктүрүүдө жана алмаз камтыган композиттик материалдарды өндүрүүдө республика үчүн жаңы багытты уюштуруучулардын бири. Анын жетекчилиги астында Л.Ф. Верещагин атындагы СССР ИАсынын жогорку басымдагы физика институту менен тыгыз кызматташтыкта. табигый карбонаддуу структурасы бар поликристалл алмазды синтездөө үчүн термобарикалык шарттарынын оптималдуу параметрлери аныкталган. Мындай эмгектин жыйынтыгы Орто Азияда биринчи болуп алмаздын бул түрүн өнөр жайлык синтездештирүү, аны кайра иштетүү жана өндүрүшкө киргизүүгө мүмкүндүк берген. Окуучулары менен биргеликте 100дөн ашык илимий эмгектерин, 1 монографиясын чыгарып, ойлоп табуучулукка автордук күбөлүктөрдүн ээси болгон. Анын жетекчилиги менен 5 кандидаттык диссертация даярдалган

ШАМЫРКАНОВ ЫДЫРЫС (1930-2012) – 1949-жылы Пржевальскидеги Мугалимдер институтунда физика жана математика адистигине ээ болуп, бир жыл

Шамырканов Ы.

Талды-Суу районунун Арал айлынын мектебинде мугалим болуп иштеп, 1951-жылы КМУнун физика-математика факультетинин физика бөлүмүнө окууга өтүп, 1956-жылы ийгиликтүү бүтүргөн. Физика-математика илимдеринин кандидаты (1969), улук илимий кызматкер (1972), доцент (1977). Профессор Юрий Степанович Терминасовдун жетекчилигинде Кыргыз ССР ИАнын Физика-математика институтунун “Катуу заттар физикасы” багытында аспирантурасына жолдомо менен өтүп, Ленинград шаарында эксперименталдык иштерин аткарып жүргөн кезинде катуу ооруп калып, Фрунзеге кайтып келген. Ден соолугун чыңдагандан кийин Кыргыз ССР ИАнын Ю.С. Терминасов жетектеген “Катуу заттар физикасы” лабораториясында эмгектенген. 1961-жылы академиянын физика жана математика бөлүмү – Физика, математика жана механика институтуна өзгөртүлүп түзүлгөндөн кийин, анын илимий иштери физика-математика илимдеринин кандидаты Аскарбек Алыбаков жана ал жетектеген “Катуу заттар физикасы” кийин “Кристалл физикасы” лабораториясы менен тыгыз байланышкан. Ошол кезде лабораторияда эмгектенген илимпоздор менен чогуу (Алыбаков А.А., Буйко В.М., Губанова В.А., ж.б.) жаңы багыт болгон щелочтуу галогениддердин монокристаллдарын өстүрүп, изилдөөдө өзүнүн жөндөмдүүлүгүн көрсөтүп, лабораториянын жамааты менен чоң ийгиликтерге жетишишкен [2,7]. Илимий эмгектерин жыйынтыктап, 1969-жылы физика-математика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасына талапкер “Влияние примесей и облучения на механические свойства щелочногалоидных кристаллов” аталыштагы диссертациясын (илимий жетекчиси: ф.-м.и.к., улук илимий кызматкер – Аскарбек Алыбаков) Кыргыз ССР ИАнын Физика-математика институтунун диссертациялык Кеңешинде ийгиликтүү жактаган.

1959-1974-жылдары Кыргыз ССР ИАнын Физика-математика институтунда улук инженер, кенже, улук илимий кызматкер, 1974-жылдан 1996-жылга чейин КМУнун молекулярдык физика кафедрасында, жарым

өткөргүчтөр жана диэлектриктер физикасы кафедрасында доцент болуп иштеген. 1972-жылы СССР Жогорку аттестациялык комиссиясы тарабынан “Катуу заттар физикасы” адистиги боюнча “Улук илимий кызматкер”, 1977-жылы ошол эле адистик боюнча “Доцент” окумуштуулук наамдары ыйгарылган.

1996-жылдан Ж.Баласагын атындагы КУУнун электроника жана микроэлектроника кафедрасында доцент, 2004-жылдан өмүрүнүн акырына чейин кафедранын профессору болуп эмгектенген. Жогорку квалификациядагы кадрларды даярдоодо көп жылдык үзүрлүү эмгеги Кыргыз ССРнын билим берүүсүнүн отличниги төш белгиси (1981); “Эмгектин ардагери” медалы (1985); СССРдин билим берүүсүнүн отличниги төш белгиси (1991); КРнын билим берүүсүнө эмгек сиңирген ишмер (2001) наамы менен белгиленген. Кристалл физикасы тармагындагы адис. 100дөн ашык илимий эмгектери, анын ичинде кыргыз тилинде 2 окуу китеби жана 2 окуу-методикалык колдонмолор жарык көргөн.

Жогорудагы баяндама республикабыздын физика багытындагы илим-билимине жаркын из калтырган инсандар жөнүндө болду. Алардын кошкон салымын толук баалоо өтө кыйын: алар жаратылыш мыйзамдарын гана изилдеп тим болбостон, муундардын ортосундагы көпүрө болуп, билимдин, илимдин тажрыйбасын келечек муундарга өткөрүп беришип, көбү өзүнүн илимий мектептерин түзгөнгө жетишишкен. Алардын ысымдары физика илиминин жаңы чектерин изилдөөгө умтулгандар үчүн илимге берилгендиктин символу болуп, кыргыз элинин тарыхында түбөлүккө кала берет, деген ойду айткым келет.

Колдонулган адабияттар

1. Табышалиев С.Т. Кузница подготовки кадров (История Кыргызского государственного университета им. 50-летия СССР). – Фрунзе: изд. “Кыргызстан”, 1975, 263 с.
2. Ж. Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук университетинин физика жана электроника факультети (тарыхый-библиографиялык жыйнак, түзүүчү – доцент С. Кадышев). – Бишкек: “Турар” басмасы, 2014, 264-б.
3. Кадышев С., Жусупкелдиев Ш. Кыргыз мамлекеттик университетинин эксперименталдык физика кафедрасынын таржымалы (кыскача баян) // Ж Баласагын атындагы КУУнун Жарчысы (Атайын чыгарылыш), 2022, 85-94-б.
4. Кадышев С. Институтта жана университетте алган билимдерин актап, мектепте татыктуу билим берген мугалимдерим жөнүндө // Ж. Баласагын атындагы КУУнун Жарчысы (Атайын чыгарылыш), 2022, 117-127-б.
5. Кадышев С. Кыргызстандын физика илимине жана аны окутуу жаатына КМПИ кийин КМУнун бүтүрүүчүлөрүнүн кошкон салымы жөнүндө баян // Ж.Баласагын атындагы КУУнун Жарчысы (Атайын чыгарылыш), 2022, 142-155-б.
6. Энергетики России и СНГ: в 2х томах. Том 2. 4-е издание. – Санкт-Петербург: Изд. “Гумманистика”, 2007, с.101.
7. Развитие кристаллофизики в Кыргызстане / М.М. Кидибаев, Г.С. Денисов, Т.С. Королева, К. Шаршеев // Вестник КРСУ, 2008, т.8, № 10,. с.39-44.

Рецензент: ф.м. и. к., доцент Ногаев М.А.